

- vitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-209-8>
- Ruokolainen, O., Häkli, J., Kallio, K.-P. & Bäcklund, P. (2018) Seudullista kansalaisosallistumista jäljittämässä tiedon yhteistuottamisen keinoin. *Yhdyskuntasuunnittelu* 56(3) 25–38. <https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/77675> 22.3.2024.
- Ryöti, M. (2021) ”Tältä tää kaupunkiseutu näyttää”: Visuaalisen esittämisen politiikka alueellisen eriytymisen hallinnassa. Department of geosciences and geography A96. Helsingin yliopisto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6593-0>
- Saarikivi, J. & Enqvist, K. (2017) *Ainoa mikä jää. Keskusteluja siitä mikä on tärkeää*. WSOY, Helsinki.
- Salet, W. (2018) *Public norms & aspirations: The turn to institutions in action*. Routledge, Abingdon.
- Schulman, H. (1990) *Alueelliset todellisuudet ja visiot. Helsingin kehitys ja kehittäminen 1900-luvulla*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A18. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Schulman, H. (2000) Helsingin suunnittelu ja rakentuminen. Teoksessa Schulman, H., Pulma, P. & Aalto, S. (toim.) *Helsingin historia vuodesta 1945*, osa 2, 1–108. Edita, Helsinki.
- Schulman, H. (2021) Suunnittelu maantieteessä – Helsingiläisen suunnittelumaantieteen vaiheita modernisaation edetessä. *Terra* 133(3) 129–148. <https://terra.journal.fi/article/view/111565> 22.3.2024.
- Soja, E. (1989) *Postmodern geographies. The reassertion of space in critical social theory*. Verso, London.
- Soja, E. (1996) *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Blackwell, Oxford.
- Sotarauta, M. (1996) *Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohdana*. Acta Futura Fennia 6.
- Star, S. & Griesemer, J. (1989) Institutional ecology, ‘translations’ and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley’s Museum of Vertebrate Zoology, 1907–39. *Social Studies of Science* 19(3) 387–420.
- Storper, M. (1997) *The regional world: Territorial development in a global economy*. Guildford, New York.
- Tambassi, T. & Tanca, M. (2021) *The philosophy of geography*. Springer, Cham.
- Tang, C. (2008) *The geographic imagination of modernity: Geography, Literature, and philosophy in German romanticism*. Stanford University Press.
- Taylor, P. J. (1982) A materialist framework for political geography. *Transactions of the Institute of British Geographers* 7(1) 15–34. <https://doi.org/10.2307/621909>
- Thrift, N. (1983) On the determination of social action in space and time. *Environment and Planning D* 1(1) 23–57. <https://doi.org/10.1068/d010023>
- Vaattovaara, M., Joutsiniemi, A., Airaksinen, J. & Wilenius, M. (2021) Kaupunki politiikassa — Yhteiskunta, ihminen ja ihana kaupunki. Vastapaino, Tampere.
- Vatilo, M. (2020) *MAL-sopimusmenettelyn laajentaminen uusille kaupunkiseuduille*. Ympäristöministeriön julkaisuja 1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-041-5>
- Vuolteenaho, J. (2002) ”Uusia sanoja, uusia maailmoja”: tekstuaalisuus, sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne. *Terra* 114(4) 237–252. <https://terra.journal.fi/article/view/106154> 22.3.2024.
- Väärälä, R. (2014) *Sosiaalinen kaupunkistrategioissa. Asukkaiden kaupunki vai globaalin kilpailun näyttämö?* Raportti 10. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-147-1>
- Wittgenstein, L. (1999/1953) *Filosofisia tutkimuksia*. WSOY, Porvoo/Helsinki.
- Wittgenstein, L. (1975/1969) *Varmuudesta*. WSOY, Porvoo/Helsinki.
- Yliaska, V. (2014) *Tehokkuuden toiveuni: Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Into, Helsinki.

Kaupunki, suunnittelu, maantiede – rajallisessa tilassa

Emeritusprofessori Harry Schulman (2024) avaa tässä numerossa julkaistussa keskustelupuheenvuorossaan *Alue- ja yhdyskuntasuunnittelu konfliktien paineissa kestävästä kehitystä tavoiteltaessa* kiinnostavalla tavalla helsinkiläisen (suunnittelu) maantieteen asemoitumista alue- ja yhdyskuntasuunnittelun kentällä. Taustoitus on tutunoloinen, olinhan itsekin mukana niissä 1980-luvun keskusteluissa Helsingin yliopiston maantieteen laitok-

sella, joissa positivistisen luonnontieteen perintöä arvioitiin ja avarrettiin kohden kulttuurisia kysymyksenasetteluja ja kriittistä yhteiskuntatutkimusta. Olin monin tavoin osallinen siinä Schulmanin kuvaamassa siirtymässä, jossa fokuoitiin kieleen, toimijoihin, yhteistyöhön ja ristiriitoihin suunnittelututkimuksessa ja -käytännöissä.

Schulmanin puheenvuoro virittyi kilpailukyvyyn ja asukaslähtöisyyden yhteensovittamisen vaikeuk-

sista kaupunkisuunnittelussa. Samantapaisesti hän loppulauseissaan päätyy varoitukseen, että suunnittelun ei tulisi keskittyä vain kaupungin kasvun sujuvoittamiseen vaan sen pitäisi tarjota alusta kasvumahdollisuuksien kriittiselle arvioinnille. Alun ja lopun välissä Schulman pohjustaa ja perustelee monipuolisesti näkemystään kaupunkisuunnittelusta, joka operoi relationaalisessa tilassa. Tällöin kaupunkitila hahmottuu ”*jatkuvasti uusiutuvana käyttöliittymänä (interface) ihmisten ja organisaatioiden toiminnassa*”. Tila on tässä katsannossa avoin, liikkuvainen ja verkottunut ja se kehittyy vuorovaikutuksen, kommunikaation, yhteydenpidon ja yhteisymmärryksen varassa.

Tämä onkin ollut vahva suuntaus kaupunkisuunnittelussa ja -suunnittelututkimuksessa: monitasoiset ja -suuntaiset tilalliset yhteydet ja kumppanudet ovat nousseet arvossaan. Maailma avautuu yhä selkeämmin relationaalisena verkostona, ja suunnittelu etenee relationaalisessa todellisuudessa. Tällainen suhdeverkostoihin kiinnittyvä spatiaalinen ontologia on kuitenkin omalla kohdallani joutunut lujille Joensuuhun kohdistuneissa kaupunkisuunnittelututkimuksissani. Relaatioiden rinnalla, ja väliin edelläkin, olen tunnistanut hämmentävän paljon epäjatkuvuuksia, ohipuhuntaa ja kommunikaatiokatkoksia. Myös leiriytymistä, sulkeumia ja vaikenemisen piirejä on tullut vastaan.

Tunnistan myös Schulmanin korostamasta kasvukaupungin ja ihmisten kaupungin jännitteestä samantapaisen asetelman: relaatioiden rinnalla kaupunki ja sen suunnittelu pitävät sisällään perustavanlaatuisia eriseuraisuutta ja vaikuttamisvajeita. Paikoin hän kiinnostavalla tavalla viittaakin vastakkainasetteluihin sekä hankaliin edun- ja haitanjakoihin kuten myös historiallisiin katkoksiihin ja paikkojen erilaistumiseen ja ainutlaatuisuuteen. Näiden sivujuonteiden rohkaisemana haluankin hieman jatkaa Schulman huomioita tilan erilaistuneisuudesta ja, kuten itse tulkitseen, näin ilmenevästä tilan läpikotaisesta pilkkoutuneisuudesta ja tämän mukaisesta rajallisuudesta.

Konsentrinen maantiede

Joensuun kokemusteni myötä olen ajautunut eri yhteyksissä kyseenalaistamaan relationaalisen ontologian kaikenkattavaa kantavuutta (ks. Lehtinen 2011). Olen alkanut epäillä, että se vallitsevana, ideaalisenakin, tilallisena kuvastona peittää näköpiiristä maailman reaalista katkoksellisuutta – sitä, että maailmamme on virittynyt yhtä lailla kohtaamisen kuin kohtaamattomuuksienkin varassa. Näine epäilyin olenkin joutunut nojautumaan ”konsentrisen maantieteen” konseptiin jonkinmoisena

relationaaliseen ontologiaan nähden komplementaaraisena ratkaisuna.

Tilallisessa erilaistuneisuudessa piilevää epäjatkuvuuksien maantiedettä on eri yhteyksissä kyllä nostettu keskusteluun, joskin kovin satunnaisin ja niukasti laajempaa vastakaikua herättäen ulostuloin. On esimerkiksi syvennytty vääriymmärryksiin ja ylikävelyihin kielten ja kulttuurien rajapinnoilla (Bladh 1995; Andersen 2004; Baschmakoff 2007; Kaakinen & Lehtinen 2016; Mustonen & Lehtinen 2020, 2021). On myös tutkittu eri tavoin ilmeneviä eristäytymisen syitä ja seurauksia (Atkinson 2009). Lisäksi tekstuaalisuuden valitsevan ja asukaslähtöisen kaupunkisuunnittelun välillä on tarkasteltu (Nevalainen 2004; Gonzales 2009; Semi 2017), kuten myös kytköksiä ja katkoksia kaupunkien sisäisissä ja välisissä tieto- ja logistiikkaverkoissa (Kallio & Ruez 2024).

Kiintoisan pohjustuksen konsentrisen maantieteeseen on tarjonnut Seppo Knuutila (2005) samankeskisen paikallisuuden tarkastelussaan. Paikalliskirjallisuutta tutkiessaan hän ajautui hahmottamaan paikkaa elämismaailman esityksenä kokemuksellisuuden ja tekstuaalisuuden näkökulmista ja päätyi tunnistamaan konsentrisia representaatiokehiä. Tältä pohjalta hän jäi pohtimaan Doreen Maseyn (2003: 69) tulkintaa, jossa ajatusta paikoista rajattuna ja eristyneinä pidetään vääränä **lähtökohtana**. Tämän tulkinnan rinnalle hän nosti esiin vaihtoehdon, jossa ”*samaa ajatusta paikallisuudesta voi katsoa myös esittämisen tuloksena*” (Knuutila 2005: 64, lihavoitinnit SK). Knuutila kummasteleekin etälkelisissä kyläkirjojen ja paikallishistorioiden elävöisenä ilmenevän jaetun samankeskisyyden huonoa kantavuutta maantieteilijöiden keskuudessa ja harmittelee näin syntyneitä vajeita ”paikan moneuden” kuvastossa. Hänen mukaansa kaikilla eletyn, koetun ja kerrotun paikallisuuden toimintatavoilla ei ole eksplisiittistä kytkentää yleisempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin ja on ongelmallista, mikäli tällaiset toimintatavat sivuutetaan tutkimuksessa (Knuutila 2006).

Hieman samantapaisesti Tero Mustonen (2014) tunnistaa endeemisen tiedon ja maailmankuvan sisäsyntyisen ja kulttuurisesti spesifin paikantuneisuuden ja on huolissaan tällaisten paikan käytäntöjen hukkaamisesta tutkimuksessa ja päätöksenteossa. Mustosen endeemiset aikatilat virittävät kulttuurisen ytimen ympärille ja ne ilmenevät tiedollisina ja taidollisina jatkuvuuksina yhteisön jaetuissa elämäkäytännöissä. Endeemisen maantieteen yhteenvetoina on myös mahdollista nähdä viimeaikaiset esitykset ”pluriversaalin maailman” monikulttuurisuudesta (Lunden & Tornel 2022), kuten myös koonnokset paikalliskulttuurien omak-

si koetun perinnön puolustamisesta ympäristömuutosten paineissa (Martinez-Alier 2023).

Konsentrisen maantieteen mukainen pluriver-saali maailmankuva jäsenyyty samankeskisten yhteisöjen ja assosiaatioiden varassa. Tämän ontologisen järjestyksen pohjalta on myös luontevaa tunnistaa epäjatkuvuuksia ja katkoksia endeemisten toimintatapojen välillä. Edellä viitatu tutkimuksethan juuri osoittavat, että epäjatkuvuudet ja kommunikaatiokatkokset ovat ominaisia tällaisille rajapinnoille. Yhden kiintoisan tulkinnan näihin epäjatkuvuuksiin tarjoaa Gregory Batesonista (1987) inspiroitunut nonkommunikaatiotutkimus. *Puuttuvat viestit* -kirjassa (Ketola ym. 2002) muun muassa korostetaan, että kaikkeen kommunikointiin liittyy valinta siitä, mitä viestitetään ja mitä jätetään viestimättä. Vastaavasti kirjassa osoitetaan kiintoisin esimerkein ja käsitteellistyksin, kuinka kommunikaatiomuodot usein ovat yhteismitattomia ja näin ollen konflikteille alttiita. Kirjassa myös kuvataan, kuinka yhteiskunnalliset instituutiot ohjailevat kulttuuria vaientamalla yksiä kanavia ja vahvistamalla toisia.

Seuraavassa jäsenän Joensuuhun paikantuvan kaupunkisuunnitteluesimerkin avulla tätä kaupunkitilan konsentrista ja samalla pilkkoutuneisuudessaan läpikotaisesti rajallista olemusta. Tässä esimerkissä ilmenevä aktiivisten kaupunkilaisten ja kaupunkisuunnittelun välinen vuorovaikutusvaihe johti lopulta, suunnitteluprosessin ja osallistumisvaiheiden päätteeksi, pitkälliseen oikeusvalitusten kierteeseen.

Katkokset kaupunkitilassa

Joensuun viimeaikaisen kaupunkisuunnittelun valitsevana suuntauksena on monen muun kaupungin tapaan ollut kaupunkikeskustan tiivistäminen. Tämä on tarkoittanut historiallisen kerrostuneisuuden vähittäistä väistymistä kaupunkikuvassa. 1800-luvun puukaupungista on jäljellä vain yksittäisiä muistomerkkejä. Yleisesti elementtirakentamista edeltävät rakenteet ovat käyneet vähiin. Modernisaatio on lakaissut menneestä muistuttavat rakenteet pois katukuvasta. Kaupunki on ikään kuin kääntänyt selkänsä historialle. Maiseman ilmentämä katkos on samantapainen monissa sisäsuomalaisissa kaupungeissa, ja kontrastoituu ruotsinkielisen rannikon säilyneisiin puukaupunkeihin (Andersson 1993: 73).

Historiallisesti kerrostuneen Joensuun purkamisen vastainen kansalaisliike nousi aallonharjalle 1930-luvulta periytyneen ravintolahotelli Wanhon Jokelan puolustuskamppailuissa 2010-luvun alussa kaupunkikeskustan osayleiskaavaprosessin

yhteydessä. Kaupunkilaisia laajasti liikuttaneiden suunnittelu- ja oikeusprosessien päätteeksi rakennuksen purkupäätös tehtiin lopulta asemakaavamuutoksella vuonna 2020. Nyt tontti on tyhjiillään, kuin musta aukko kaupungin muistissa, ja odottaa uudisrakentamisen käynnistymistä. Hävityksen myötä kaupungin historiallinen maamerkki ja kulttuurielämän keskuspaikka katosi maisemasta ja mielenkartalta, kuten varmastikin hiipuu vähitellen myös kiistassa kärjistynyt syvä juopa kaupungin kulttuuriväen ja kaavoituspolitiikan välillä (Rautio & Longi 2013).

Joensuun kaupunkisuunnittelun tiivistämisohjelmaa perusteltiin alun perin, kolmisen vuosikymmentä sitten, ilmastopolitiikalla. Tiivistämisen uskottiin johtavan liikennetarpeiden ja samalla kasvi-huonepäästöjen vähenemiseen. Tutkimukset, jotka osoittavat kaupungistumisasteen noston johtavan yleisesti kulutuksen ja päästöjen kasvuun (Ottelin ym. 2015; Ala-Mantila 2017) eivät ole saaneet päätäjiä muuttamaan linjaansa. Tiivistämisen taustalta onkin tutkimusten myötä paljastunut muita, julkisuuteen lausumattomia motiiveja, jotka osoittavat kaupunkisuunnittelun ja yksityisen kiinteistöjalostuksen kytkennät tiivistämislinjan takaajiksi (Lehtinen 2018). Julkituotujen ja varjeltujen motiivien epäsymmetria on johtanut vaikeasti korjattavaan katkokseen ilmastotavoitteiden ja kaavoituskäytäntöjen välillä.

Näitä julkisuudelta piiloon jääneitä kytköksiä pystyimmekin sitten jossain määrin tunnistamaan Joensuun suunnittelu- ja kaavoituskäytäntöihin keskittyneessä tutkimusprojektissamme (Lehtinen & Pyy 2017). Löysimme taktista kaavakeskustelun ohjausta ja systemaattista vaikenemista, jotka näyttivät liittyvän kaavoitusta edeltäviin maankäyttö- ja aiesopimuksiin. Myös kaavoittajan kommunikointi suunnittelun osallisten välillä paljastui monin paikoin ongelmalliseksi: asukkaiden osallistuminen kilpistyi tämän tästä jo tehtyihin linjaratkaisuihin. Kaavoitusvaikuttamiseen liittyvien ”ohituskaistojen” ja anonyymien taustavaikuttajien olemassaolosta saimme käsityksen niissä tapauksissa, joissa tietyt kaavaratkaisut pysyivät sitkeästi suunnittelupöydällä kaikesta poliittisesta ja kansalaisvaikuttamisesta huolimatta.

Joensuun keskustan osayleiskaavaprosessi johti edellä kuvatun vajavaisen yhteydenpidon myötä pitkään oikeudenkäyntiin, ensin aluehallinto-oikeudessa ja myöhemmin korkeimmassa hallinto-oikeudessa (Lehtinen 2018). Wanhaa Jokelaa ei oikeudenkäynneillä pystytty pelastamaan mutta sinnikäs kansalaisvaikuttaminen palkittiin toisen kiistakohteen, keskustan viereisen Hasanniemen metsän tapauksessa. Metsä siirtyi lopulta vuoden

2020 asemakaavamuutoksella kaupunkitiivistämisen ja kiinteistöjalostuksen ulottumattomiin.

Wanhan Jokelan ja Hasanniemen kiistoissa aidosti vuorovaikutuksellisen kaupunkisuunnittelun puolustajat hahmottuivat aktiivisten kaupunkilaisten yhteisöinä, jotka pyrkivät kommunikoimaan kaupungin kaavoitusvallan ympärille muodostuneen poliittisen yhteisön kanssa. Suunnitteluprosessit kylläkin etenivät tuolloin voimassa olleen maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämin vaihein mutta samalla perustavanlaatuisen nonkommunikaation varassa. Relatiivinen kaupunkitila pilkkoutui konsentrisiksi arvoyhteisöiksi, joiden välille ei onnistuttu rakentamaan toimivaa vuorovaikutusta. Oikeusvalitukseen turvautuminen on aina merkki suunnittelun epäonnistumisesta ja haaste myös demokraattiselle päätöksenteolle. On kuitenkin mielestäni tärkeää, että tällainen takaportti on olemassa silloin kun suunnittelussa ajaututaan syvän nonkommunikaation tilaan.

Lopuksi – ylijärjestyksen ja rajallisen äärellä

Konsentrisen maantieteen vaikuttavuudesta sain itse asiassa perusteellisen opin muuttaessani Helsingistä Joensuuhun yli kolmekymmentä vuotta sitten. Kaupunkielämän ja -suunnittelun pelisääntöihin tutustuin vähitellen, oppimisprosessini eteni hitaasti. Omanlaisensa valtajärjestys Joensuun kaupunkipolitiikassa avautui pala palalta kokemusten karttuessa. Paikallisten avainhenkilöiden meriitit ja asemat päätöksenteossa paljastuivat. Myös erilaisiin alakulttuureihin ja oppositioryhmittymiin tutustuin. Hitaasti aloin tunnistamaan niitä kytköksiä ja katkoksia, joiden varassa Joensuun kaupunkikehitystä edistettiin. Tutkimusprojektimme (Nevalainen 2004; Semi 2010; Lehtinen & Pyy 2017) auttoivat olennaisesti tässä tutustumisessa.

Joka tapauksessa kyseessä oli monivuotinen ja -vaiheinen oppimisprosessi – prosessi, joka tavaltaan jatkuu edelleen. Tutkijana tällaisiin konsentrisiin käytäntöihin tutustuminen on työläästä ja hidasta. Tästä huolimatta, projektiakataulujen mukaisesti, tutkijan tai tutkimusryhmän pitäisi ikään kuin tiivistää ja nopeuttaa pelisääntöjen opiskelua. Ilman elämänmakuista asettumista, sisäpuoliseen maailmaan sukeltamista, tutkimus jää väistämättä ulkokohtaiseksi. Tutkija tunnistaa tapahtumia relationaalisessa tilassa, mutta saa parhaimmillaan ehkä vain aavistuksenomaisen tuntuman konsentrisiin tiedonkulkuihin ja toimintatapoihin. Tässä tilanteessa voi ollakin houkuttelevaa jättää ne kokonaan huomiotta. Seppo Knuutilan tavoin jään näine kokemuksineni pohtimaan, kuinka paljon maantiedettä jää tunnistamatta, mikäli kohdennam-

me tutkijankatsemme yksinomaan relationaaliseen tilaan, sujuvan vuorovaikutuksen ja kumppanuuden alueelle.

Vieraillessaan Joensuussa lokakuussa 2009 etnisten suhteiden ja muuttoliikkeen tutkijoiden ETMU-päivillä nyt jo edesmennyt Doreen Massey kohtasi Pohjois-Euroopan monikulttuurisen maailman, jossa yhteydet kaikkiin ilmansuuntiin olivat houkuttelevan avoinna (Hammar-Suutari & Martikainen 2010). Päiviin liittyvässä illanvietossa pääesiintyjänä Joensuun kaupungintalon lasiterassilla seminaariväkeä viihdytti Arto Rinteen Sattuma, petroskoinen kansanmusiikkiyhtye, joka soitti ja lauloi karjalan kielillä mutta myös venäjäksi ja suomeksi. Päivät ja illanvietto olivat tietyllä tavalla relationaalisen maantieteen juhlaa. Samalla kuitenkin tämän ylijärjestyksen varjoisampi puoli nousi esiin useissa eri yhteyksissä päivien myötä, myös Sattuman lauluissa. Monet pohjoisen pienet kielet ja kulttuurit ovat hiipumassa: ja samalla on katoamassa niiden kantama omanlaisensa osaaminen. Kulttuurien pilkkoutunut kenttä on samanlaistumassa, ehkä samanaikaistumassakin (Massey 2008), ellemmme opi tunnistamaan ja tukemaan endeemisten yhteisöjen ylläpitämää radikaalia erilaistuneisuutta.

Tänään yhteydet itään ovat vähissä. Joensuusta Petroskoihin ei niin vain piipahdeta. Katkos on hämmentävän läpikotainen – joskin lopulta tuskin edes mainitsemisen arvoinen, kun sen suhteuttaa niihin katkoksiin Venäjänmaan etnisten vähemmistöjen elämänehdossa, jotka uhrataan Ukrainaan suuntautuneen hyökkäyssodan kurimukseen.

ARI AUKUSTI LEHTINEN
*Historia- ja maantieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto*

KIRJALLISUUS

- Ala-Mantila, S. (2017) *Urban sustainability? The spatial disparities of greenhouse gas emissions and subjective wellbeing*. Doctoral dissertations 85/2017. Aalto yliopisto, Espoo. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-7415-3z>
- Andersen, S. (2004) *Saami place names and place-making in a minority-majority context*. *Diedut* 3 122–134.
- Andersson, H. (1993) *Rakennettu ympäristö – kaupunkirakentamisen modernina projektina*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 10.
- Atkinson, R. (2009) The politics of isolation. *Geografiska Annaler* B 91(4) 299–310. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0467.2009.00323.x>
- Baschmakoff, N. (2007) Cultural text, communality and the margin. Teoksessa Baschmakoff, N., Fryer, P. &

- Ristolainen, M. (toim.) *Text and communities*, 9–24. Aleksanteri-instituutti, Helsinki.
- Bateson, G. (1987) *Angels fear: an investigation into the nature and meaning of the sacred*. Rider, New York.
- Bladh, G. (1995) *Finskogens landskap och människor under fyra sekler*. Forskningsrapport 95: 11. Högskolan i Karlstad, Karlstad.
- Gonzales, S. (2009) (Dis)connecting Milanese: deterritorialized urbanism and disempowering politics in globalising cities. *Environment and Planning A* 41(1) 31–47. <https://doi.org/10.1068/a40136>
- Hammar-Suutari, V. & Martikainen, T. (2010) Editorial: Finland and innovative cultural diversity. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration* 5(1) 3. https://etmu.fi/wp-content/uploads/2013/01/FJEM_1_2010.pdf 22.3.2024.
- Kaakinen, I. & Lehtinen, A. (2016) The bridge that disconnects – on shared and divided socio-spatialities in the pulp mill conflict between Uruguay and Argentina. *Forest Policy and Economics* 70, 106–112. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.06.005>
- Kallio, K.P. & Ruiz, D. (2024) Kestävä, älykäs ja myötätuntoinen kaupunki. Teoksessa Pyry, N., Luukkonen, J. & Mod, H. (toim.) *Maailma huutaa, maantiede vastaa* (käsikirjoitus).
- Ketola, K., Knuuttila, S., Mattila A. & Vesala K. M. (2002) *Puuttuvat viestit. Nonkommunikaatio inhimillisessä vuorovaikutuksessa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Knuuttila, S. (2005) Samankeskinen paikallisuus – rajallisen kiinnostuksen autenttisuus. Teoksessa Häyrynen, S. (toim.) *Kulttuurin arviointi ja vaikutusten väylät*, 51–65. Cupore -julkaisuja 12. Kulttuuri-politiikan tutkimuskeskus, Helsinki.
- Knuuttila, S. (2006) Paikan moneus. Teoksessa Knuuttila S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.) *Paikka – eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Suomen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Lehtinen, A. (2011) From relations to dissociations in spatial thinking: Sámi ‘geographers’ and the promise of concentric geographies. *Fennia* 189(2) 14–30. https://fennia_journal.fi/article/view/4405/4395
- Lehtinen, A. (2018) Degrowth in city planning. *Fennia* 196(1) 43–57. <http://dx.doi.org/10.11143/fennia.65443>
- Lehtinen, A. & Pyy, I. (2017) *Mitä on laadullinen kaupunkisuunnittelu? Kunnallissalan kehittämissäätiö*, Helsinki. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/06/mita-on-laadullinen-kaupunkisuunnittelu-104.pdf> 22.3.2024.
- Lunden, A. & Torrel, C. (2022; toim.) Editorial to Re-worliding: pluriversal politics in the Anthropocene. *Nordia* 57(2). <https://doi.org/10.30671/nordia.116927>
- Martinez-Alier, J. (2023) *Land, water, air and freedom. The making of world movements for environmental justice*. Edward Elgar, Cheltenham. <https://doi.org/10.4337/9781035312771>
- Massey, D. (2003) Paikan käsitteellistäminen. Teoksessa Lehtonen M. & Löytty O. (toim.) *Erilaisuus*, 78–101. Vastapaino, Tampere.
- Massey, D. (2008) *Samanaikainen tila*. Vastapaino, Tampere.
- Mustonen, T. (2014) Endemic time-spaces of Finland: aquatic regimes. *Fennia* 192(2) 120–139. https://fennia_journal.fi/article/view/40845 22.3.2024.
- Mustonen, T. & Lehtinen, A. (2020) Lived displacement among the Evenki of Iyengra. *International Journal of Critical Indigenous Studies* 13(1) 16–44. <https://doi.org/10.5204/ijcis.v13i1.1322>
- Mustonen, T. & Lehtinen, A. (2021) Endemic renewal by an altered boreal river: community emplacement. *Climate and Development* 13(9) 807–815. <https://doi.org/10.1080/17565529.2020.1870424>
- Nevalainen, J. (2004) *Tilapelin tiedonpolitiikat. Kamp-pailu kaupunkikeskustan muutoksesta*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 67, Joensuu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:bib:me:W00305068500>
- Ottelin, J., Heinonen, J. & Junnila, S. (2015) New energy efficient housing has reduced carbon footprints in outer but not in inner urban areas. *Environmental Science & Technology* 49 9574–9583. <https://doi.org/10.1021/acs.est.5b02140>
- Rautio, T. & Longi, S. (2013) Oothan vielä. Dokumentti-elokuva hotelli-ravintola Wanhasta Jokelasta.
- Schulman, H. (2024) Alue- ja yhdyskuntasuunnittelu konfliktien paineissa kestää kehitystä tavoiteltaessa. *Terra* 136(1) 37–51.
- Semi, J. (2010) *Sisäiset sijainnit. Tutkimus sukupolvien paikkakokemuksista*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 2. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0034-0>
- Semi, J. (2017) Osallistumisen epäsymmetria. Teoksessa Lehtinen, A. & Pyy, I. (toim.) *Mitä on laadullinen kaupunkisuunnittelu?* 34–42. Kunnallissalan kehittämissäätiö, Helsinki. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/06/mita-on-laadullinen-kaupunkisuunnittelu-104.pdf> 22.3.2024.